

FLYKTEN FRÅN RINKEBY

Jag hade kommit till Rinkeby för att leta efter den islamistiska extremismen men fann mig en eftermiddag stående utanför Möllans företagshus.

Bakgrunden var denna:

Skriven på en adress i Rinkeby – Vimmerbyplan 14, tre trappor – på andra sidan gatan bara, var en av de män som nu sitter häktade för det planerade attentatet mot Jyllands-Posten. Möjligtvis hade bilresan mot Köpenhamn startat härifrån. En av de två unga somalier som under året först fälldes och sedan friades i Göteborg för planerade terroristbrott i hemlandet var skriven på samma adress. På en ungdomsgård strax bakom Rinkeby torg bedrevs en värvningskampanj för jihad i Somalia: fem unga män ska ha rest härifrån, två eller tre lär ha dödats i strid.

Till yttermera visso hade Kvinnors Nätverk för tredje året i rad arrangerat en demonstration på Rinkeby torg, på kvinnodagen, men i år hade den inte kunnat genomföras som planerat på grund av den hotfulla situation som uppstått. Verbala sammandrabbningar hade förekommit också tidigare, men nu hindrades en kvinna från att filma, man försökte dra ur sladdarna till högtalarna, man knuffades och skrek – »Hora! Hora! Hora!« – och till sist kom polisen. Enligt Leila Qarei, ordförande i Kvinnors Nätverk, var ett tiotal ungdomar inblandade i attacken, uppmuntrade av män som kom utfarande från en av de två moskéerna vid Rinkeby torg, Islamisk Kulturcenter.

Islamisk Kulturcenter drev den ungdomsgård där värvningen till inbördeskrigets Somalia pågick.

Därifrån kom de män i kalott, skägg och fotsid jalabia som brukade hålla ordning på kvinnornas klädsel på detta torg som numera kallades Mogadishu. Det hade jag läst om i tidningen.

För att bekanta mig med stadsdelen hade jag läst en del av det som fanns på bibliotekets Rinkebyhylla. Om Möllans företagshus berättades i en skrift om Rinkeby inför 2000-talet: det hade startat 1996 och vände sig till dem som »ville genomföra en affärsidé«. Här kunde de få hjälp med lokaler, utrustning, växel och reception.

Ursprungligen fanns tolv företag i huset, snart skulle de vara tjugo och om några år

kanske vara uppe i femtio: »Idén har fått sådan respons att även några företag utifrån har etablerat sig i Möllan.« Nu skymtade en kvinna i sköterskeuniform innanför huvudentrén, en taxi körde upp på vändplanen och en rullstolsbunden man rullade ut. Huset hade tagits över av en privat vårdcentral.

Jag hade frågat Zeki Vural om vägen hit.

- Gå rakt ner mot E 18, mitt emot OK-macken.

- Finns det kvar?

- Äh!

Han log men blicken sa något annat.

- EU-pengar! Sen lades det ner.

Av de femton företag vars namn fanns på ett foto i skriften tycktes tio ha gått upp i rök, fyra hade flyttat härifrån och endast ett stannat kvar: en försäljare för ett småländskt verkstadsföretag med skrivbordet i Rinkeby. Annars funkande det bra, sa en av dem som överlevt och flyttat i telefon.

- Det var väl mest arbetslösa som startat eget.

Zeki Vural är företagarföreningens ordförande i Rinkeby, ägare till den största livsmedelsbutiken vid Rinkeby torg. Han kom till Sverige från Turkiet den 13 oktober 1984, som var en lördag, och började arbeta tisdag morgon. Sedan dess har han arbetat. Hit kom han 1990, fem år senare köpte han butiken, för några år sedan tog han med sig familjen härifrån. De flyttade för barnens skull. De flyttade några kilometer bara.

- Utanför murarna.

Rinkeby ligger i nordvästra Stockholm, längs tunnelbanans blå linje, efter stationen Rissne men före Tensta. Även stockholmare blandar ständigt ihop Rinkeby och Tensta. (Jag skrev en bok om Tensta, hyrde ett arbetsrum där, men under de tre, fyra år jag höll på lyckades min förläggare aldrig lära sig vilken av stadsdelarna jag skrev om och när han en dag skulle ta tunnelbanan från Slussen för att hälsa på fick jag noga förklara resrouten så att han inte skulle försvinna längs linjen.) Rinkeby har drygt 15 000 invånare, två tredjedelar av dem kommer från Asien (turkar och irakier främst) och Afrika (somalier främst). Arbetslösheten är kanske den högsta i Stockholm, antalet bidragstagare fem gånger fler än stadens genomsnitt.

Sysslösheten manifesteras i klungorna av män på torgets bänkar och caféer, utanför Rinkeby Tobak där också betalningsförmedlingsföretaget Western Union äger en filial. Ödsligheten i Rinkebygallerians butiker handlar antagligen också om detta. Köpfesten pågår någon annanstans.

Ingenstans i landet röstar så få som i Rinkeby.

När handelsmannen Zeki Vural ombads att berätta om den stadsdel varifrån han nu tagit sina barn – en dotter, två söner – för att de ska få en grundlig svensk utbildning, var det om detta han berättade. Nersjunken på en besöksstol, med dörren öppen ut mot lagret och en blick som allt efterhand fylldes av sorg, talade han om ett förr och ett nu.

– Det är så här, min vän. Rinkeby förr var en mosaik, en mångkulturell by. Alla fanns här! Alla trivdes! Vuxna och barn levde tillsammans. Vi hade jätte-, jätte-, jätteroligt. Vi hade problem, naturligtvis hade vi problem, men vi pratade om dem och vi löste dem tillsammans. Och nu?

Han höll sin blick stadigt riktad mot mig, där jag satt i den slitna bruna soffan i läderimitation, vred sakta sina händer.

– Den som har råd flyttar härifrån. Vi flyttar till Husby, Kista, Bromsten, Kälvesta. Inte långt, runt omkring Rinkeby. Vi håller kontakten. Jag känner trehundra familjer som flyttat från Rinkeby.

Han nämnde Järvaandan, han nämnde Järvalyftet. Det är de senaste fanfarerna från Stadshuset i Stockholm för att »skapa en positiv social och ekonomisk utveckling som gör Järva till ett område dit många vill flytta – och stanna kvar« och så vidare.

Till Järva hör både Rinkeby och Tensta. Zeki Vural:

– Jag har suttit på möten och diskuterat om Rinkebygallerians tak ska målas rött eller lila. Okej. Vad spelar det för roll om de målar taket rött eller lila? Vad spelar det för roll om de som går ut nian har VG i matte om de inte kan tala svenska?

Det där sista som en kommentar till Rinkebyskolans omvittnade toppresultat i matematik.

Det som faktiskt har hänt under de senaste två, tre åren är att Rinkeby tömts på offentliga arbeten. Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och till sist också stadsdelsförvaltningen stängde, packade ihop och flyttade till flotta Kista. Därmed försvann runt 210 anställda. Visserligen bodde de inte här – Rinkeby och Tensta styrs

nämligen likt kolonier; administratörerna bor i Enskede och på Östermalm, besluten fattas i Stadshuset och på stadsbyggnadskontoret på Kungsholmen – men det var kvinnor och män som rörde sig över torget, åt sina luncher och handlade middagsmaten här. Posten finns inte heller mer. Båda bankerna stängde. Kvar finns vårdcentral och polisstation och en bankautomat som inte kan nås efter klockan 19 (då gallerian stänger) och som vid avlöningsdags gapar tom efter lunch. Zeki Vural sa att han förlorat tvåhundra femtio kunder per dag. Han sa att stämningen i Rinkeby har förändrats.

– Jag är lessen. Jag är mycket lessen faktiskt. Men jag gråter inte. Jag snackar. Jag blir arg.

Också Ismahan Ayranci snackade. Också hon hade flyttat härifrån. Ismahan Ayranci arbetar som samhällsvägleddare på Medborgarkontoret: en sällsam uppenbarelse som rörde sig förbi grönsaks- och fruktstånden på torget i en vacker turkos huvudduk som täckte huvud och axlar, jeans och cigarett i nypan. Hon går även under namnet Mustafas dotter. Han var en av Rinkebys första imamer. Det var på sjuttioalet då turkarna kom hit från staden Kulo och öppnade den första källarmoskén och tyckte det var bra så. (De hastade dit mellan dag-jobbet och kvällsjobbet.) Hon gifte sig mot hans vilja, hittade själv sin man, i Tyskland, efter att ha uppvaktats av några dussin turkar hemifrån. Men det är inte som ni tror (och jag först trodde). Pappa tyckte inte om att hans dotter hoppade av gymnasiet för att gifta sig. Tjugo år senare tog hon och mannen barnen till Kälvesta för att de ska lära sig svenska.

I sin högstadielklass, i Rinkeby, var hon den enda född utanför Norden.

– Guds hand, sa hon och log.

Jag frågade henne om trons betydelse – hon träffar nödställda rinkebybor dagarna i ända – och hon svarade att etnicitet kommer först, religionen sedan.

– Turkarna har större behov av kulturell kontroll än av religiös kontroll. Somalier har större behov av religiös kontroll. Turkarna är så förbannat trygga i sig själva att de varken känner behov av integrering eller att erövra något för sin prestiges skull. Vi har varit här i femtio år och hur många riksdagsmän har vi haft? Mehmet Kaplan! En miljöpartist som valdes in 2006! Däremot somalierna: de tar för sig, de ställer krav,

de startar skolor och studiecirkel, de ordnar läxhjälp för barnen, de har fattat det här med lobbyverksamhet. Och när de kom åkte turkarna upp ett pinnhål på klasstegen. Det är somalierna som ska bygga den stora moskén i Rinkeby, den ska stå färdig 2013. Mark har de fått av staden – på platsen där stadsdelsförvaltningens byggnad nyss stod, nu riven; en symbolik så grovhuggen att den strukits om detta var fiktion – och nu återstår bara att samla in de 100 miljoner eller mer som bygget ska kosta. Zeki Vural hade ingenting emot en ny stor moské – »Snälla du, jag är muslim« – men tyckte det fanns viktigare saker: Jobb. Utbildning. Jobb igen. Ismahan Ayranci prisade församlingen bakom moskén, Islamiska förbundet i Järva, men oroade sig för exklusiviteten, den bristande insynen. Turkarna kommer fortsätta att gå till sin moské (som också den ligger vid torget och säkert kommer att räcka till för dem, nu när de långsamt lämnar Rinkeby): »Olika kulturer, olika tankar«, som turkiska föreningens ordförande Bülen Kilic uttryckte det när jag frågade honom om den nya moskén. Han nämnde det här med att somalierna tillåter nakna fötter i sina moskéer – hälsofaran! – men betonade att religionen, islam, är gemensam. Turkarna talar om en förening med moské, somalierna om en moské med förening.

- Turkarna vill inte vara där de inte får bestämma. Du kan få bestämma genom att de låter dig bestämma, sa Ismahan Ayranci.

Islamiska förbundet i Järva gör ingenting för att dölja kontexten när de presenterar sitt projekt i en välmatad broschyr i fyrfärg: den tecknade kvinnan i huvudduk, kavaj och långkjol som lotsar läsaren genom skriften borde vara somaliska. »Genom moskén skulle Islamiska förbundet i Järva och även andra organisationer få en fantastisk plattform för att fördjupa och bredda sitt arbete«, står det bland annat. Insyn i insamlingsarbetet som pågår bland svenska och andra muslimer?

Nej.

- Självklart har vi frågat om detta med villkor förknippade med bidragen och de har varit noga med att det inte ska finnas några sådana. De har också visat i handling vad de menar med att vara en del av det svenska samhället, sa moderata borgarrådet Joakim Larsson i telefon.

- Jag har ju inte varit inne i deras räkenskaper och kollat. Men de har visat en öppenhet som gör att jag tycker att vi har koll, sa kristdemokraten Eva Samuelsson.

- Man kollar inte varifrån pengarna kommer. Men det får inte förekomma några

krav på motprestation från givaren, sa Yvonne Ruwaida från miljöpartiet.

Inte konstigt att Ibrahim Bouraleh, ordförande för Islamiska förbundet i Järva, kom springande tio minuter för sent i sin snygga men enkla grå kostym – »Jag hittade ingen parkering« – glad i hågen och ytterst tillmötesgående. Han bor inte i Rinkeby, men sa till skillnad från andra att han helst skulle vilja bo här – barnen bromsar – och dukade upp en levnadssaga som började i moll (inbördeskrig, flykt, ensamhet) och slutade i dur (industriarbete på dagarna och svenskundervisning på kvällarna, giftermål, barn, anställning på den muslimska friskolan AlAzahar i Vällingby och Sveriges muslimska råd). Han bjöd på te, mangojuice och nybakade croissanter och prisade en stadsdel »bättre än sitt rykte«, tillbakavisade denna nostalgi över ett svunnet Rinkeby.

– Jag tycker att man måste titta framåt. Jag tycker att vi måste fråga oss: Hur kan vi utveckla stadsdelen? Det här är en levande stadsdel där det finns så många aktiva människor.

Han räknade upp: Rinkebyakademin. Idrottsföreningar. Nattvandrare. Folkets hus (där Rinkeby Internationella församling anordnar söndagsgudstjänst och Islamiska förbundet i Järva fredagsbön – »och det fungerar mycket bra«).

– Det visar mångfalden som finns.

För Ibrahim Bouraleh är islam en vägvisare, ingen despot. Klädedräkten är en bisak, religionen står inte i konflikt med en modern demokrati. Muslimer ska vara delaktiga i samhället, bland annat genom att rösta och, självklart, kunna rösta på olika partier. Sverige är ett mer muslimskt land än Afghanistan: det tar hand om sina medborgare.

– Jag är svensk. Jag är muslim.

Inte konstigt att de älskar Ibrahim Bouraleh i Stadshuset.

Den nya moskén ska vara en svensk moské, ett Guds hus, ett Folkets hus öppet för alla, där var och en får be efter eget skön och butiker, café, restaurang, träningslokal, klassrum ska engagera besökare. Finansieringen hoppas de kunna klara av själva, genom insamlingar över hela Europa, Nordamerika, Afrika ... Också Saudiarabien?

– Vi säger inte nej tack till bidrag från Saudiarabien, men det ska vara bidrag utan krav på motprestation.

- Och om ni inte får ihop alla miljoner?
- Vi är mycket hoppfulla att vi ska klara det.
- Annars får ni vända er till någon saudisk prins?

Han skrattade.

Bakom den nya stora moskén i Tensta, som ska byggas knappt två kilometer bort, står en saudisk prins.

- Det finns ingen prins som vi har kontakt med. Jag tror vi grejar det här.

Ibrahim Bouraleh avvisade bestämt påståendet att Islamiska förbundet i Järva skulle vara wahhabiter, det vill säga anhängare av den fundamentalistiska variant av islam som förhärskar i Saudi-Arabien – män och »anständigt« klädda kvinnor åtskilda i det offentliga rummet; förbud mot spel och musik och alkohol; sharialagar och medeltida rättsskipning – och som landets elit gärna sprider runt världen, bland annat genom stöd till moskébyggen.

Ska alltså musik tillåtas i moskébyggnaden?

- Det kan jag inte svara på på rak arm. Det kan komma att bli så, ja.
- Även hip-hop?
- Det är möjligt.

Dessvärre kommer kvinnan som lotsar läsaren genom moskébroschyren inte att kunna röra sig fritt. Under bönen hålls männen och kvinnorna skilda åt – vilket man under fredagsbönen i Folkets hus löst på så sätt att de få kvinnor som dyker upp förrättar sin bön längst bak, bakom ett tungt draperi. De hörs inte, syns inte, rör sig som möss där bakom. I den nya moskén ska de, likt Södermalmsmoskén i Stockholm, hålla till på en balkong. Det är så det ska vara.

Även på Islamisk Kultur Center vid Rinkeby torg saknades kvinnorna: män, män, framför allt somaliska män som drack te, tittade på al-Jazira, talade lågmält med varandra en kväll mitt i veckan. Jag frågade Muhammed Adde, föreningens trevliga talesman, klädd i svart träningsoverall från Nike och pryddigt hennafärgat skägg, om det inte blev förfärligt tråkigt. Han log ett brett leende, skakade på huvudet. Det är som det är.

Jag var knappast nervös inför besöket – jag har mött svartklädda talibaner i Afghanistan som darrat av vrede för att jag vågat beträda deras heliga plats, men de

har inte kunnat göra så mycket mer ty moskén är fredat område – men visste inte om jag skulle känna mig välkommen. Det gjorde jag.

Av Ismahan Ayranci hade jag fått höra att det inte var männen från moskén som bråkade med de hitresta kvinnorna på kvinnodagen: det var snorvalparna som hänger bakom torget. Hon hade ju varit på platsen. Hon gick efter tio minuter. Hon sa att man ska inte komma utifrån, uppifrån, och säga till kvinnor att de är förtryckta.

– Det är kränkande.

Själv hade jag sett ett kristet ungdomsgäng ostört sjunga, förkunna och spela teater om Jesu lidande strax utanför Islamisk Kultur Center. Jag hade under mina dagar på Rinkebys myllrande torg sett tämligen lättklädda damer spatsera i solskenet utan ingripande.

Muhammed Adde förnekade varken värvningskampanjen till Somalia eller religionspolisen på torget, men sa att det var en tid sedan nu och att renlighetsivrarna främst var unga män som nyss kommit till Sverige. Islamisk Kultur Center står varken bakom det ena eller det andra. Annars skulle de knappast ha kunnat bedriva sin verksamhet sedan 1990, ha detta goda samarbete med både lokalpolis och säkerhetspolisen.

Personerna runt Adde som har tänkt bygga en egen mindre moské, söker mark. De är något »striktare« än dem i Islamiska förbundet i Järva, men Muhammed Adde hittade inget bättre exempel än att de sistnämnda slagit ihop skymnings- och kvällsbönen nu på sommaren för att slippa så sena nätter. Sådant gör man inte på Islamiskt kulturcenter.

Själv är han det ensamma flyktingbarnet som anlände till Sverige för tjugo år sedan, utbildade sig till undersköterska och hoppade in som tolk, anställdes på Statens invandrarverk, som det då hette, och där han fortfarande arbetar, men han har också engagerat sig för autistiska barn. Han och hans hustru – hon var skild när de träffades, hade två egna barn – har tillsammans sex barn, varav två är autistiska. Med sin lön försörjer han fadern i Nairobi och tre systrar i Birmingham.

Somalia?

– Det är ingen här som är intresserad längre. Tjugo års strider! Vi har ingenting med Somalia att göra. Vi har våra uppgifter här.

Ismahan Ayranci påminde mig om att när de turkiska kvinnorna kom hit på sjuttioalet bar de alla ballongbyxor. Det gör ingen längre.

I december 2010 dog en självmordsbombare på Bryggargatan i Stockholm, knappt tre veckor senare greps fem män på väg mot Jyllands-Posten. Kanske var det den dystra slutpunkten för den islamistiska terrorismens korta svenska historia. I Rinkeby har man annat att bekymra sig om.

På Vimmerbyplan 14, tre trappor, var det i alla fall ingen som öppnade.

ANDERS SUNDELIN

Fokus 24/2011